

IFAU

Institutet för arbetsmarknads- och
utbildningspolitisk utvärdering

Leder bättre tillgång till utbildning till ökat politiskt deltagande?

Karl-Oskar Lindgren
Sven Oskarsson
Mikael Persson

RAPPORT 2016:8

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) är ett forskningsinstitut under Arbetsmarknadsdepartementet med säte i Uppsala. IFAU ska främja, stödja och genomföra vetenskapliga utvärderingar. Uppdraget omfattar: effekter av arbetsmarknads- och utbildningspolitik, arbetsmarknadens funktionssätt och arbetsmarknadseffekter av socialförsäkringen. IFAU ska även sprida sina resultat så att de blir tillgängliga för olika intressenter i Sverige och utomlands.

IFAU delar även ut forskningsbidrag till projekt som rör forskning inom dess verksamhetsområden. Forskningsbidragen delas ut en gång per år och sista dag för ansökan är den 1 oktober. Eftersom forskarna vid IFAU till övervägande del är nationalekonomer, ser vi gärna att forskare från andra discipliner ansöker om forskningsbidrag.

IFAU leds av en generaldirektör. Vid institutet finns ett vetenskapligt råd bestående av en ordförande, institutets chef och fem andra ledamöter. Det vetenskapliga rådet har bl.a. som uppgift att lämna förslag till beslut vid beviljandet av forskningsbidrag. Till institutet är även en referensgrupp knuten där arbetsgivar- och arbetstagersidan samt berörda departement och myndigheter finns representerade.

Rapporterna finns även i tryckt format. Du kan beställa de tryckta rapporterna via telefon eller mejl. Se nedanstående kontaktinformation.

Postadress: Box 513, 751 20 Uppsala
Besöksadress: Kyrkogårdsgatan 6, Uppsala
Telefon: 018-471 70 70
Fax: 018-471 70 71
ifau@ifau.uu.se
www.ifau.se

IFAU har som policy att en uppsats, innan den publiceras i rapportserien, ska seminariebehandlas vid IFAU och minst ett annat akademiskt forum samt granskas av en extern och en intern disputerad forskare. Uppsatsen behöver dock inte ha genomgått sedvanlig granskning inför publicering i vetenskaplig tidskrift. Syftet med rapportserien är att ge den ekonomiska politiken och den ekonomisk-politiska diskussionen ett kunskapsunderlag.

Leder bättre tillgång till utbildning till ökat politiskt deltagande?^a

av

Karl-Oskar Lindgren^b, Sven Oskarsson^c och Mikael Persson^d

2016-04-12

Sammanfattning

I den här rapporten undersöker vi hur tillgång till utbildning påverkar sannolikheten för individer att senare i livet kandidera i politiska val. Närmare bestämt undersöker vi den ökade tillgång till utbildning som skedde i och med utbyggnaden av realskolesystemet under perioden 1935–1955. Vi använder oss av registerdata som omfattar uppgifter om uppväxtkommun och utbildningsnivå för hela den svenska befolkningen födda mellan 1916 och 1945. Materialet innehåller också information om vilka som kandiderat och blivit valda i politiska val mellan 1982 och 2014. Resultaten visar att etableringen av en ny realskola i en kommun ökade sannolikheten att kandidera i ett allmänt val med cirka 10 procent och att bli vald med mer än 20 procent.

^a Denna rapport är en sammanfattning av IFAU Working paper 2016:7. Rapporten har finansierats med hjälp av anslag från IFAU och Vetenskapsrådet. Vi är tacksamma för detaljerade kommentarer från Martin Lundin, Martin Nybom och Kåre Vernby. Deltagare vid presentationer på IFAU, UCLS och APSA i San Francisco 2015 har också bidragit med värdefulla synpunkter.

^b IFAU, Uppsala universitet och UCLS, karl-oskar.lindgren@statsvet.uu.se

^c Uppsala universitet och UCLS, sven.oskarsson@statsvet.uu.se

^d Göteborgs universitet och Uppsala universitet, mikael.persson@pol.gu.se

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	3
2	Hur påverkar utbildning politiskt elitedtagande?	5
3	Utbyggnaden av realskolan	6
4	Data och metod.....	8
5	Empiriska resultat.....	11
6	Slutsatser.....	14
	Referenser	16

1 Inledning

Allas lika tillgång till utbildning ses ofta som en viktig förutsättning för en väl fungerande demokrati. Om tillgången till utbildning är ojämnt fördelad i befolkningen samtidigt som välutbildade har större sannolikhet att besätta ledande politiska poster riskerar det att uppstå ett representativitetsproblem då de politiska beslutsfattarna inte är representativa för medborgarna som helhet (Eriksson och Jonsson 1993, s. 33). Utöver detta kan en ojämn tillgång till utbildning även innebära ett effektivitetsproblem genom att bristande skolutbildning kan utgöra ett hinder för begåvade och lämpade personer att ge sig in i politiken.

Ett förhållande som ofta antagits ha haft stor betydelse för rekryteringen till högre utbildning, och därmed även för snedrekryteringen till densamma, är avståndet mellan en persons uppväxtort och de skolor som tillhandahåller högre utbildning (Gähler och Hörnqvist 1994, s. 73). Under 1900-talet utgjorde därför den geografiska utbyggnaden av det svenska utbildningssystemet en viktig strategi för att utjämna utbildningsmöjligheterna mellan olika grupper av individer. Något förenklat genomfördes utbyggnaden i tre steg. Det första steget omfattade realskolan, det andra gymnasieskolan och det tredje högskolan.

I den här rapporten undersöker vi effekterna av utbyggnaden av realskolestadiet under första hälften av 1900-talet som innebar att ett stort antal nya realskolor etablerades i olika delar av landet. Syftet med rapporten är att ta reda på om den ökade tillgången till utbildning som denna expansion medförde påverkade vilka som senare i livet kandiderade till viktiga politiska poster.

Studien anknyter därmed till den stora forskningslitteratur som finns om kopplingen mellan utbildning och demokrati. I denna litteratur beskrivs ofta den arbetsdelning mellan politiker och medborgare som kännetecknar den representativa demokratin som ett försök att kombinera den demokratiska principen om folkstyre med den meritokratiska principen om att de bäst lämpade bör styra (t.ex. Brown 2009). Om detta ska kunna fungera krävs dock att både väljare och politiker har de kunskaper och färdigheter som krävs för att sköta sina respektive uppgifter.

Många företrädare för den representativa demokratin har därför betonat att utbildningssystemet måste utformas på ett sådant sätt att både medborgare och politiker förbereds för sina respektive roller. Ofta utgår dessa argument från den syn på kopplingen mellan utbildning och demokrati som utarbetades av den amerikanske filosofen och presidenten Thomas Jefferson för mer än 200 år sedan. Enligt Jefferson var god tillgång till grundläggande utbildning centralt för att vanliga medborgare skulle kunna ta till sig politisk information och delta

i de allmänna valen, medan högre utbildning behövdes för att förbereda de mest lämpade till att bli politiska ledare.

Den första av dessa idéer – att tillgång till utbildning främjar politiskt *massdeltagande* – har undersökts relativt grundligt inom forskningen om politiskt beteende (se exempelvis Nie, Junn och Stehlik-Barry 1996; Kam och Palmer 2008; Persson 2013). Men frågan om *högre* utbildning leder till högre *elitdeltagande* har knappt ägnats någon uppmärksamhet över huvud taget (se dock Lindgren, Oskarsson och Dawes 2014). Den viktigaste förklaringen till avsaknaden av sådana undersökningar är av allt att döma svårigheterna med att få tillgång till adekvata data. Det är endast en liten del av medborgarna som är politiskt aktiva och för att kunna studera så pass ovanliga företeelser som att kandidera till ett politiskt val krävs stora urval eller ännu hellre populationsdata. En annan svårighet med studier av det här slaget har att göra med problem relaterade till att särskilja effekterna av utbildning från andra faktorer som utbildning är korrelerat med och som också påverkar politiskt deltagande. Det kan exempelvis gälla socialisation, uppväxtvillkor, personlighet och anlag (Kam och Palmer 2008).

I den här rapporten försöker vi hantera dessa problem genom att utnyttja svenska registerdata för att studera om etableringen av nya realskolor påverkade vilka som senare i livet ställde upp i politiska val. Vi använder oss av registerdata omfattande hela den svenska befolkning som föddes mellan 1916 och 1945. För att mäta politisk aktivitet använder vi registeruppgifter om huruvida personer har kandiderat eller blivit valda i något av de allmänna valen 1982 till 2014. Vid tolkningen av resultaten bör man hålla i minnet att realexamen vid den här tiden utgjorde en form av elitutbildning i relation till de stora massorna som endast hade folkskoleutbildning.

Om de som hävdar att tillgången till högre utbildning är av betydelse för demokratins funktionssätt har rätt bör vi förvänta oss ett högre politiskt elitdeltagande bland individer som växte upp i kommuner där det fanns en realskola. Detta är också vad våra resultat visar. Etableringen av en ny realskola i en kommun ökade sannolikheten att kandidera i ett allmänt val med 10 procent och ökade sannolikheten att bli vald med mer än 20 procent.

Resultaten bidrar på flera sätt till kunskapsläget inom forskningsfältet. För det första fyller vi en kunskapslucka genom att undersöka hur utbildning påverkar elitdeltagande. Tidigare forskning på området har nästan uteslutande fokuserat på utbildningens effekter på massdeltagande. För det andra studerar vi en form av högre utbildning som erbjöds i de tidiga tonåren medan tidigare studier har fokuserat på effekter av universitets- och högskoleutbildning. För det tredje visar vi att den svenska realskoleutbyggnaden ger oss ovanligt goda

möjligheter att särskilja utbildningens betydelse från andra faktorer som kan tänkas påverka individernas politiska deltagande.

Rapporten är upplagd på följande sätt. I nästa avsnitt ger vi en kort beskrivning av litteraturen på området och därefter följer ett avsnitt om expansionen av realskolor inom det svenska utbildningssystemet. Vi redovisar sedan de data som används i analysen och diskuterar översiktligt den statistiska modell vi tillämpar. Slutligen presenterar vi resultaten och diskuterar dess implikationer. För utförligare diskussioner och beskrivningar av teori, data och metod hänvisar vi till den längre engelskspråkiga versionen av rapporten (Lindgren, Oskarsson och Persson 2016).

2 Hur påverkar utbildning politiskt elitedtagande?

Vad motiverar människor att ställa upp och kandidera i politiska val? Inom forskningen på området brukar man tala om vikten av att en individ har en latent ambition att bli politiker (Fox och Lawless 2005; 2014). En sådan ambition påverkas av faktorer som exempelvis politisk socialisation i hemmiljön, personlighetsfaktorer och ideologiskt präglade faktorer. Huruvida en persons latent ambition att bli politiker utvecklar sig till faktiskt deltagande beror naturligtvis inte bara på individens egna egenskaper utan även på omgivningen och den politiska kontext som individen verkar i. Faktorer som till exempel antalet tillgängliga uppdrag, efterfrågan på kandidater, samt utbudet av andra som också är intresserade av att kandidera påverkar huruvida ambition realiseras till faktiskt deltagande. Man brukar förknippa denna typ av faktorer med det Schlesinger (1966) benämnde den ”politiska möjlighetsstrukturen”.

Dessa två övergripande förklaringsansatser hjälper oss också att förstå vilka möjliga kausala mekanismer som kan förklara sambandet mellan utbildning och politiskt deltagande på elitnivå. Inom forskningen om utbildning och politiskt deltagande tänker man sig att utbildning kan påverka deltagande på olika sätt. För det första kan utbildning påverka kunskaper, färdigheter och förmågor som i sin tur har en positiv påverkan på politiskt engagemang och intresse (Condon 2015; Jackson 1995). Utbildningsnivå kan också ha en viktig signaleffekt på så vis att en person i kraft av sin utbildning framstår som mer kompetent (Card 1997).

Men utbildning kan också påverka en individs position inom den politiska möjlighetsstrukturen (Nie, Junn och Stehlik-Barry 1996). Genom högre utbildning skapar man sig kontakter med andra välutbildade som senare i livet har en hög sannolikhet att hamna på inflytelserika positioner. Ett större kontaktnät till personer med hög status kan i sig vara positivt för politisk socialisation. Om det

exempelvis diskuteras politik i nätverken kan man tänka sig att det påverkar en individs politiska kunskap och kognitiva utveckling. Men sociala kontakter kan också i sig öka sannolikheten att man blir rekryterad och tillfrågad om man vill engagera sig inom politiken.

Enligt vissa forskare är det dock inte utbildningsnivån i sig som spelar roll utan den relativa statusposition som utbildningsnivån signalerar i den samhällsliga hierarkin (Nie, Junn och Stehlik-Barry 1996). Det vill säga, när vissa blir (relativt) mer utbildade blir andra samtidigt relativt mindre utbildade (trots att de bibehåller samma faktiska utbildningsnivå). Man tänker sig då att utbildning har effekt inte bara genom att påverka de som utbildar sig utan även genom en undanträngningseffekt på bekostnad av de med lägre utbildning.

Ett flertal empiriska studier har konstaterat att högre utbildning ökar sannolikheten att kandidera till och bli invald i politiska församlingar (Aberbach m.fl. 1981; Norris 1997; Bäck m.fl. 2009). Dock lyser studier med fokus på den kausala effekten av utbildning på politiskt deltagande på elitnivå med sin frånvaro (se Lindgren, Oskarsson och Dawes (2014) för ett undantag). Om man istället vänder sig mot studier av politiskt deltagande på massnivå har man i tidigare forskning framförallt använt sig av tre tillvägagångssätt: fältexperiment (Sondheimer och Green 2010), matchning (Kam och Palmer 2008) och instrumentvariabelanalyser (Milligan, Moretti, och Oreopoulos 2004; Dee 2004; Berinsky och Lenz 2011). Resultaten från dessa studier går dock i olika riktning och ger delvis motstridiga resultat. Medan vissa studier finner stöd för en utbildningseffekt på politiskt deltagande kommer andra till slutsatsen att så inte är fallet. Vi hoppas kunna bidra till det här fältet dels genom att undersöka elitdeltagande, dels genom att använda historiska data som avser en form av högre utbildning som sällan studerats.

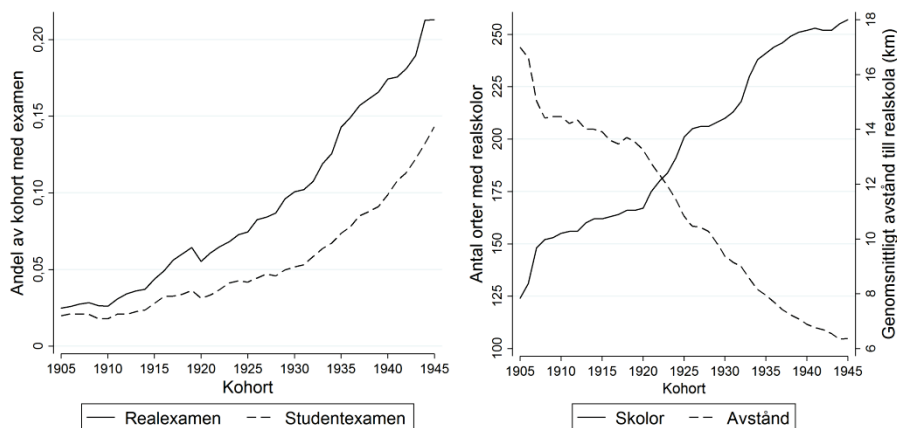
3 Utbyggnaden av realskolan

Vid början av 1900-talet var det svenska utbildningssystemet fortfarande väldigt elitistiskt. Endast ett fåtal av de mest privilegierade genomgick mer än den obligatoriska folkskolan. 1905 togs dock ett initiativ till att öka tillgängligheten till utbildning på högre nivåer. Läroverken delades då i två avdelningar och för de elever som inte ville fortsätta hela vägen till studentexamen blev det möjligt att avlägga en realexamen efter nio års skolgång. Vanligtvis inleddes studierna vid läroverken i fjärde klass medan de elever som inte ämnade läsa vidare genomgick en sexårig obligatorisk folkskola.

Möjligheten att läsa vidare till real- eller studentexamen fanns främst på större orter. År 1905 erbjöds dessa examina endast i 61 av Sveriges då cirka

2 500 kommuner. För att öka tillgängligheten infördes 1909 möjligheten för kommuner att, med hjälp av statsbidrag, starta så kallade kommunala mellanskolor. Vanligtvis flyttade eleverna över till den kommunala mellanskolan från folkskolan vid starten av det sjunde skolåret och gick då ytterligare fyra år i denna skolform. Målet med undervisningen i den kommunala mellanskolan var att den skulle leda fram till realexamen.

Antalet kommunala mellanskolor ökade snabbt och under 1910- och 1920-talen pågick en intensiv skolpolitisk debatt om införandet av ett mer enhetligt skolsystem där även utbildningen på läroverken föreslogs bygga på den sex-åriga folkskolan. Innebörden av 1927 års stora skolreform blev en kompromisslösning där en så kallad dubbel anknytning mellan folkskola och läroverk infördes, det vill säga att elever kunde flyttas över till läroverk antingen efter fyra eller sex år i folkskolan. Vidare innebar skolreformen att flickor och pojkar fick samma rätt vad det gällde tillträde till läroverk.

Figur 1 Expansion av sekundär utbildning för kohorter födda 1905–1945

Figur 1 illustrerar utbyggnaden av högre utbildning för kohorterna födda 1905–1945. Till vänster i figuren ser vi andelen som tog real- respektive studentexamen inom de aktuella kohorterna. Bland de födda 1905 var det endast 2,5 procent som tog realexamen och mindre än 2 procent som tog studentexamen. Bland de födda 40 år senare var motsvarande andelar 21 respektive 14 procent. Det innebär att andelen med real- och studentexamen blev åtta gånger större under loppet av fyra decennier.

Naturligtvis hade inte denna ökning kunnat ske om inte antalet skolor ökat. Till höger i Figur 1 kan vi se hur antalet orter med skolor ökar från 124 stycken

när de födda 1905 var 13 år till 257 stycken 40 år senare. Figuren visar också att startandet av nya skolor ledde till att många barn fick betydligt närmare till realskolan. För kohorten född 1905 var det genomsnittliga avståndet till närmaste realskola 16 kilometer. Motsvarande siffra 40 år senare var knappt 6 kilometer.

Utbyggnaden av realskolor drevs delvis fram av en ökad efterfrågan på utbildning men också av en politisk vilja att göra tillgången till utbildning mer jämlik. Tillskyndarna av 1927 års reform påpekade att den ojämlika tillgången till utbildning var en viktig orsak till de stora skillnaderna i utbildning mellan människor på landsbygden och i städerna. Detta ville man med reformen få bukt med. Lindensjö och Lundgren (2000) karaktäriserar den aktuella perioden som ett exempel på en *elitistisk jämlikhetssträvan* där syftet inte var att alla unga skulle få samma utbildning utan att alla unga skulle ges samma *möjligheter* vad det gäller tillgång till utbildning oavsett vilka förhållanden de kom från. Det sågs som en allvarlig samhällsförlust om de bäst lämpade inte fick möjlighet till högre utbildning på grund av bristande ekonomiska resurser.

4 Data och metod

Att skatta effekten av utbildning på politiskt deltagande är svårt av flera skäl. Som vi tidigare nämnt är utbildningsval korrelerat med andra faktorer som också påverkar politiskt deltagande, så som socialisation, uppväxtvillkor, personlighet och anlag. Den ideala forskningsdesignen hade därför varit ett experiment där man slumpmässigt tilldelat olika individer olika utbildningsnivå för att sedan studera effekterna av utbildning. Men av etiska och praktiska skäl är det inte möjligt att göra den typen av studier och forskare har därför försökt att utnyttja så kallade naturliga experiment där det förekommer någon sorts variation i tilldelningen av utbildning som går att utnyttja för att skatta effekten av utbildning. Det har exempelvis rört sig om att studera effekterna av olika typer av skolreformer.

I denna rapport kommer vi att använda oss ett angreppssätt som först föreslogs av Card (1995) och som använder det geografiska avståndet till olika typer av skolor för att identifiera effekten av utbildning (se Öckert 2012 för en översikt). Den grundläggande idén är att de individer som hade ett långt avstånd till en realskola har en lägre sannolikhet fortsätta till högre studier på grund av kostnaderna förenade med att flytta eller pendla. Ett motargument mot denna strategi skulle kunna vara att de kommuner som startade nya realskolor var systematiskt annorlunda än de som valde att inte starta realskolor. Om dessa faktorer hänger samman med mönster i politiskt deltagande kan

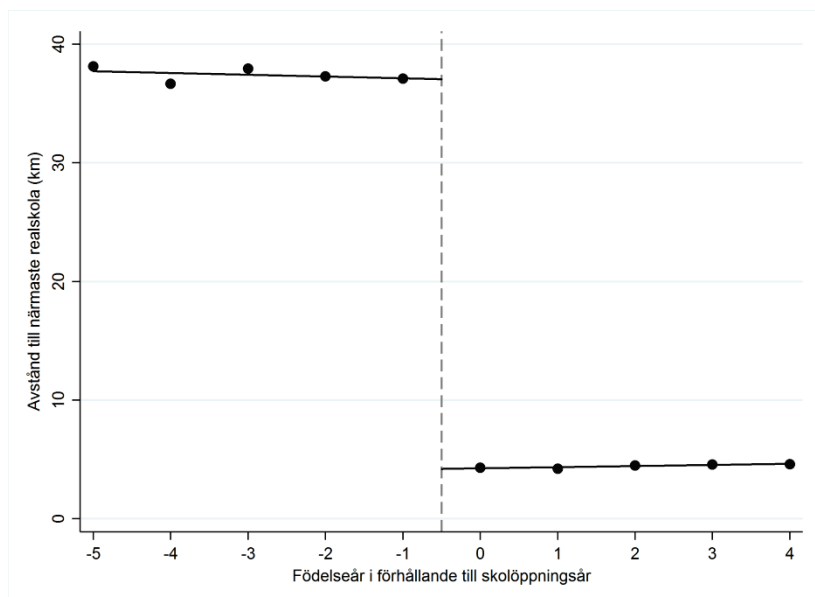
resultaten bli missvisande. Med andra ord, vi skulle då inte fånga effekten av skoletableringar utan effekten av andra icke undersökta faktorer som är relaterade till att vissa kommuner väljer att starta realskolor.

Vi hävdar dock att det är rimligt att anta att den specifika *tidpunkten* för etableringen av realskolor i kommunerna inte var systematiskt relaterad till sådana faktorer. I korthet och något förenklat skulle man kunna säga att vår statistiska modell går ut på att jämföra deltagandenivåer bland människor som växte upp i kommuner strax före och strax efter att en ny realskola etablerats. Mer konkret använder vi oss av en typ av statistisk modell som mäter förändring-i-förändringar ("difference-in-differences" i den engelskspråkiga litteraturen, förkortat DD eller DiD) för att fånga effekten av att ha vuxit upp i en kommun med tillgång till en realskola i jämförelse med att ha vuxit upp i en kommun som saknade en realskola. I den engelska versionen av rapporten utvecklar vi resonemanget rörande den statistiska modellen.

För att testa effekten av utbyggnaden av realskolesystemet på det politiska deltagandet kommer vi att fokusera på de nyetableringar av realskolor som skedde mellan 1935 och 1955. Anledningen till att vi startar 1935 är att vi inte har tillgång till relevanta data tidigare än så, men det innebär också att vi inte behöver ta hänsyn till komplikationen att kvinnor inte hade tillgång till läroverken före 1928. Året 1955 utgör slutet på perioden vi undersöker eftersom den stora grundskolereformen då på allvar hade börjat införas. Det innebar samtidigt att endast få nya realskolor inrättades efter mitten av 1950-talet. De realskolor vi undersöker var alla fyraåriga vilket innebar att elever slussades över från folkskolan efter sex år, det vill säga när de var 13 år gamla. Dock var det på så vis att elever vanligen inte fick lämna skolan förrän de var 14 år gamla och därför ter det sig rimligt att existensen av en realskola i kommunen även påverkade individer som var 14 år gamla. Vi kommer därför betrakta en individ som "behandlad" om han eller hon var 14 år eller yngre när en realskola etablerades i hemkommunen. Det innebär att de första individerna som påverkades av en skoletablering 1935 var födda 1921, medan de första som påverkades av en realskoleetablering 1955 var födda 1941. Ett problem här är att det kan skilja så mycket som 20 år mellan "behandlade" och "obehandlade" kohorter i en kommun, vilket reser frågan om "behandlings-" och "kontrollgrupperna" är jämförbara. För att komma runt detta problem exkluderar vi alla individer som är yngre än 10 år eller äldre än 19 år när en realskola etableras i en kommun. Med andra ord begränsar vi datamängden till individer som är födda inom fem år från den årskull som först påverkades av etableringen av en ny realskola. Datamängden innehåller också alla individer som bodde i en

kommun som antingen hade en realskola under hela den aktuella perioden eller där det aldrig etablerades någon skola under perioden ifråga.

De centrala utfallsvariablerna i den här undersökningen är sannolikheten att bli nominerad till eller invald i kommunfullmäktige, landstingsfullmäktige eller riksdagen. För att undersöka detta kommer vi att använda oss av information från SCB:s register över nominerade och valda. Registret innehåller information om samtliga individer som kandiderat för ett politiskt parti i de kommunal-, landstings- och riksdagsval som hölls under perioden 1982–2014. Dessutom finns för varje val uppgifter om huruvida de olika kandidaterna blev invalda i den aktuella beslutande församlingen eller inte. De två beroende variablerna som används i analysen antar värdet 1 för de individer som antingen kandiderade till eller blev invalda i en politisk församling någon gång under den aktuella perioden, medan variablerna antar värdet 0 för övriga individer. Vi har även kombinerat dessa data med information om utbildningsnivå och demografiska faktorer, samt kommunkaraktäristika.

Figur 2 Effekt av skoletablering på avstånd till närmaste realskola

För att kunna klassificera individer i datasetet som antingen påverkade av en skoletablering eller ej har vi samlat in information om den geografiska lokaliseringen av alla realskolor i Sverige under perioden 1905–1966 från officiella källor.¹ Från 1935 till 1955 ökade antalet kommuner där det fanns

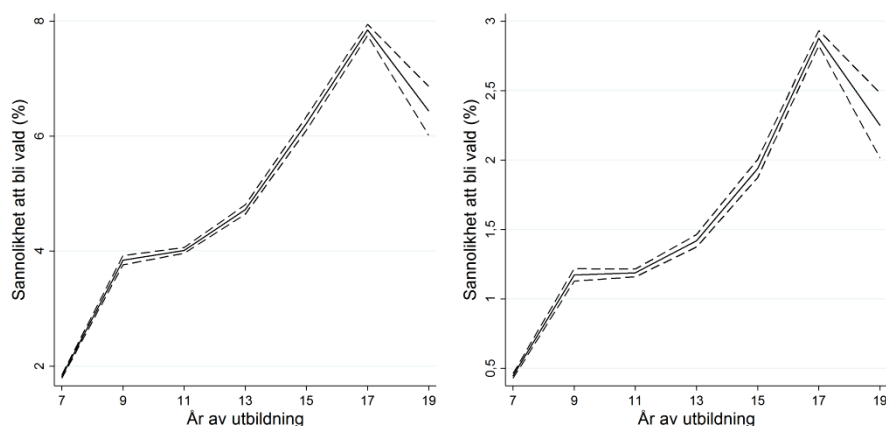
¹ Vi tackar Maya Santimano för hjälp med att samla in dessa data.

realskolor från 175 till 252. Med andra ord etablerades det nya realskolor i 77 kommuner under perioden. Figur 2 visar att det genomsnittliga avståndet till en realskola minskade med mer än 30 kilometer för de individer som påverkades av skoletableringarna jämfört med de äldre kohorterna i dessa kommuner.

5 Empiriska resultat

Vi börjar med att presentera en översiktlig bild av relationen mellan utbildning och de två politiska utfallen som är i fokus för studien: att vara nominerad eller vald.

Figur 3 visar relationen mellan antal år av utbildning och sannolikheten att bli nominerad (till vänster) eller vald (till höger) minst en gång under perioden 1982–2014. I linje med tidigare forskning kan vi tydligt se att individer med högre utbildning är mer politiskt aktiva (med undantag för att de med utbildning på doktorsnivå är något mindre aktiva än de med universitetsutbildning).

Figur 3 Sannolikheten att bli nominerad eller vald för olika utbildningsnivåer

Kommentar: De heldragna linjerna anger sannolikheten att bli vald eller nominerad i procent och de streckade linjerna är 95-procentiga konfidensintervall.

Innan vi går vidare och tittar på de politiska utfallen ska vi undersöka huruvida realskoleutbyggnaden faktiskt påverkade individers utbildningsnivå. Tabell 1 visar effekten av att det skett en skoletablering på antal utbildningsår och sannolikheten att ha genomfört någon form av icke-obligatorisk utbildning. Samtliga modeller innehåller kontroller för uppväxtort, ålderskohort samt kön och huruvida man är utlandsfödd.

Tabell 1 Utbildningseffekter av skoletablering

	Antal utbildningsår			Icke-obligatorisk utbildning		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Skoletablering	0,132*** (0,030)	0,120*** (0,029)	0,099*** (0,029)	0,025*** (0,004)	0,021*** (0,005)	0,017*** (0,005)
Kontroller på kommunnivå	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja
Län x Kohort	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Ja
Medelutfall	9,692	9,693	9,693	0,457	0,457	0,457
R2	0,138	0,138	0,139	0,112	0,112	0,112
Observationer	2 415 763	2 413 917	2 413 917	2 374 747	2 372 911	2 372 911

Not: I samtliga modeller inkluderas kontroller för kön, invandrarbakgrund och samt kommun- och kohortspecifika effekter. Robusta standardfel klustrade på kommunnivå anges inom parentes. */**/** markerar att skattningen är statistiskt säkerställt skilt från 0 på 10-/5-/1-procentsnivån.

I kolumn 1 och 4 i Tabell 1 visar vi resultat från regressionsmodeller som endast inkluderar kontroller för födelseår och kommunspecifika effekter. Vi finner då att etableringen av en realskola i en kommun ökade den totala utbildningslängden med 0,13 år och ökade sannolikheten att skaffa någon form av icke-obligatorisk utbildning med 2,5 procentenheter. Som vi diskuterade i föregående avsnitt är det dock viktigt att så långt det går försöka säkerställa att de effekter vi ser inte drivs av andra faktorer.

I modellerna i kolumn 2 och 5 kontrollerar vi därför för ett antal kommunkaraktäristika som valdeltagande, röstandel för det största partiet och storleken på valmanskåren det år individerna fyllde 13 år. Detta påverkar dock inte resultaten i någon större utsträckning. I kolumner 3 och 6 låter vi även födelseårseffekterna att variera mellan olika delar av landet (län) för att minska risken att våra resultat påverkas av underliggande tidstrender. Även om storleken på koefficienten för skolvariabeln minskar något när vi tar hänsyn till ytterligare faktorer i modellen så kvarstår huvudresultatet oförändrat. Utbyggnaden av realskolesystemet höjde utbildningsnivån för de personer som omfattades av utbyggnaden. Frågan är dock om den förbättrade tillgången till utbildning även medförde ökad politiskt aktivitet.

Tabell 2 redovisar analyser där huruvida man varit nominerad eller vald någon gång under perioden 1982 till 2014 står i fokus. För att underlätta tolkningen av koefficienterna har de multiplicerats med 100 och medelsannolikheten för att vara nominerad eller vald återfinns på den tredje raden nerifrån.²

² Det bör också nämnas att vi i dessa modeller har inkluderat en variabel som uttrycker relationen mellan storleken på den politiska församlingen i relation till storleken på valmanskåren för den kommun individen ifråga bor i. Vi utvecklar resonemanget om detta i den engelskspråkiga versionen av rapporten

När det gäller sannolikheten att bli nominerad i ett val finner vi en positiv och statistiskt signifikant effekt av tillgången till realskola. Etableringen av en ny realskola i en kommun ökar sannolikheten att vara nominerade med 0,4 procentenheter, vilket motsvarar 12,5 procent av medelsannolikheten.³ Effekten minskar dock något då vi inkluderar kontroller på kommunnivå i kolumn 2 men ökar igen när vi, i kolumn 3, tillåter födelseårseffekterna att variera mellan olika län. Om vi sedan tittar närmare på sannolikheten att bli vald (i kolumnerna 4 till 6) visar det sig att sannolikheten ökar med 0,2 procentenheter om man bodde i en kommun där det etablerades en ny realskola. Det motsvarar en femtedel av genomsnittseffekten.⁴

Tabell 2 Effekter på politisk aktivitet av skoletablering

	Nominerad som kandidat			Invald i politisk församling		
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Skoletablering	0,394*** (0,151)	0,331** (0,149)	0,384** (0,154)	0,224** (0,085)	0,195** (0,086)	0,203** (0,087)
Kontroller på kommunnivå	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja
Län x Kohort	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Ja
Medelutfall	3,175	3,176	3,176	0,923	0,924	0,924
R2	0,019	0,019	0,019	0,007	0,007	0,007
Observationer	2 367 564	2 365 759	2 365 759	2 367 564	2 365 759	2 365 759

Not: I samtliga modeller inkluderas kontroller för kön, invandrarbakgrund och samt kommun- och kohortspecifika effekter. Robusta standardfel klustrade på kommunnivå anges inom parentes. ***/**/* markerar att skattningen är statistiskt säkerställt skilt från 0 på 10-/5-/1-procentsnivån.

Sammanfattningsvis ger de analyser som har presenterats i detta avsnitt relativt tydligt stöd för tanken att tillgången till utbildning kan ha betydelse för vilka som engagerar sig partipolitiskt. De personer i vårt urval som växte upp på orter där det fanns en realskola hade senare i livet en betydligt högre sannolikhet att nå viktiga politiska poster än de som växte upp på orter som saknade realskola.

Kompletterande analyser visar även att de övergripande resultaten från studien är relativt okänsliga för olika typer av modellantaganden (se Lindgren, Oskarsson och Persson 2016). Samtidigt säger dock denna analys ingenting om *varför* den ökade tillgången till utbildning ökade det politiska engagemanget. En möjlighet är att den ökade utbildningsnivån, som följde på den förbättrade

³ Som en alternativ jämförelsepunkt kan nämnas att män, i detta urval, har en nominerings-sannolikhet som är 1,6 procentenheter högre än för kvinnor. Det vill säga effekten av att etablera en skola motsvarar ungefär en fjärdedel av könseffekten.

⁴ Könskillnaden i sannolikheten att bli vald i detta urval är ungefär 0,6 procentenheter vilket innebär att effekten av tillgång till realskola motsvarar en tredjedel av könseffekten.

tillgången till realskolor, ledde till ökat politiskt intresse och fördjupade kunskaper om den politiska processen. En annan möjlighet är att utbildning framförallt påverkar det politiska deltagandet genom att högre utbildning vanligtvis ger individer tillgång till ett mer inflytelserikt, och politiskt aktivt, socialt kontaktnät.

Tyvärr är det mycket svårt att separera den relativa betydelsen av dessa olika faktorer med den typ av data som vi här har till vårt förfogande. Vi har dock gjort en del enkla analyser av enkätdata som antyder att utbyggnaden av realskolan kan ha påverkat det politiska deltagandet både genom att öka berörda individers politiska intresse och färdigheter och genom att ge dem tillgång till mer resurstarka kontaktnät (se Lindgren, Oskarsson och Persson 2016). Samtidigt har dock dessa enkätdataanalyser en hel del begränsningar som gör att resultaten bör tolkas med stor försiktighet. Att systematiskt undersöka de olika kanaler varigenom förbättrad tillgång till utbildning kan påverka det partipolitiska engagemanget framstår därför som en viktig uppgift för framtida forskning.

6 Slutsatser

Syftet med rapporten var att undersöka om utbyggnaden av realskolesystemet i Sverige under första hälften av 1900-talet ökade politisk aktivitet senare i livet bland de som påverkades av utbyggnaden. Det är av intresse att diskutera detta fall av flera skäl och vi hoppas kunna ge några viktiga bidrag till forskningsfältet. För det första har vi valt att rikta ljuset mot politiskt elitedtagande, det vill säga att kandidera för ett parti eller bli invald i en politisk församling, medan tidigare forskning främst har fokuserat på massdeltagande så som att rösta. För det andra har vi tittat närmare på vad som vid undersökningsperioden var en form av elitutbildning (även om den med dagens mått mätt inte utgör någon högre utbildningsnivå). Tidigare forskning har främst undersökt effekter av högre utbildning på universitet och högskolor. Forskning om politisk socialisation tyder dock snarare på att utbildning skulle kunna ha mer effekt under de år som är mest formativa för en ung människas utveckling. Dessa år, de tidiga tonåren, sammanfaller med den tid då elever läste på realskolor vilket gör det särskilt intressant ur ett socialisationsperspektiv. För det tredje har man inom forskning om utbildning och politiskt deltagande arbetat hårt med att försöka att hitta sätt att mäta den kausala effekten av utbildning. Denna studie har utvecklat ett sätt att göra just detta genom att använda den variation i tillgången till utbildning som var förknippad med etableringar av realskolor på orter som tidigare saknat sådana skolor.

Som vi inledningsvis beskrev har demokratiteoretiker länge betonat vikten av ett utbildningssystem som erbjuder god tillgång till utbildning för medborgarna. För tänkare som Jefferson var utbildningssystemet av vikt både för att skapa goda demokratiska medborgare men också för att säkerställa att de bäst lämpade fick möjlighet att utvecklas till politiska ledare oavsett från vilka förutsättningar de kom. Förändringen av det svenska utbildningssystemet som kännetecknades av en elitistisk jämlikhetssträvan där alla skulle erbjudas samma möjligheter till högre utbildning ligger väl i linje med detta ideal. Resultaten från rapporten visar också att det finns en tydlig koppling mellan tillgången till utbildning och sannolikheten att göra politisk karriär. Mer precist finner vi att etableringen av en ny realskola i en kommun ökade sannolikheten att kandidera i ett allmänt val med cirka 10 procent och att bli vald med mer än 20 procent. Vår huvudslutsats är därmed att tillgången till utbildning har betydelse för vilka som når viktiga politiska poster senare i livet.

Referenser

- Aberbach, J. D., Putnam, R.D. och Rockman, B.A. (1981). *Bureaucrats and Politicians in Western Democracies*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Berinsky, A.J., och Lenz, G.S. (2011). "Education and Political Participation: Exploring the Causal Link." *Political Behavior* 33: 357–73.
- Brown, M. (2009). *Science in Democracy*. The MIT Press: Cambridge, Massachusetts.
- Bäck, H., Persson, T., Vernby, K. och Wockelberg, H. (2009). In Tranquil Waters: Swedish cabinet ministers in the post-war era. I Dowding, K. and Dumont, P. (red.) *The selection of ministers in Europe: Hiring and Firing*. London: Routledge.
- Card, D. (1997). "The Causal Effect of Education on Earnings." i Ashenfelter, O. och Card, D. (red) *Handbook of Labor Economics*. Amsterdam: Elsevier.
- Condon, M. (2015). "Voice Lessons: Rethinking the Relationship Between Education and Political Participation." *Political Behavior* 37: 819–843.
- Dee, T.S. (2004). "Are There Civic Returns to Education?" *Journal of Public Economics* 88: 1697–1720.
- Erikson R. och J. Jonsson (1993). *Ursprung och utbildning: Social snedrekrytering till högre studier*. SOU 1993:85, Utbildningsdepartementet, Stockholm.
- Fox, R.L. och Lawless, J.L. (2005). "To run or not to run for office: Explaining nascent political ambition." *American Journal of Political Science* 49: 642–659.
- Fox, R.L. och Lawless, J.L. (2014). "Uncovering the origins of the gender gap in political ambition." *American Political Science Review* 108: 499–519.
- Herrström, G. (1966). *1927 års skolreform: En studie i svensk skolpolitik 1918–1927*. Svenska bokförlaget/Norstedts: Stockholm.
- Gähler, M. och Hörnqvist, M. (1994). "Avståndet till skolan – dess betydelse för elevrekrytering och snedrekrytering", i Erikson, R. och Jonsson, J. (red.), *Sorteringen i skola. Studier av snedrekrytering och utbildningens konsekvenser*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 1994.
- Jackson, R.A. (1995). "Clarifying the Relationship Between Education and Turnout." *American Politics Research* 23: 279–299.

- Jefferson, T. (1984). *Thomas Jefferson: Writings*. Merrill D. Peterson (red.). New York: The Library of America.
- Kam, C.D. och Palmer, C.L. (2008). "Reconsidering the Effects of Education on Political Participation." *Journal of Politics* 70: 612–31.
- Lindensjö, B. och Lundgren, U. (2000). *Utbildningsreformer och politisk styrning*. HLS förlag: Stockholm.
- Lindgren K-O., Oskarsson, S. och Dawes, C. (2014), "Can Political Inequalities be Educated Away?", Working paper 2014:29, IFAU, Uppsala.
- Lindgren K-O., Oskarsson, S. och Persson, M. (2016), "How does Education Influence Political Candidacy? Lessons from School Openings in Sweden." Working paper 2016:7, IFAU, Uppsala.
- Milligan, K., Moretti, E., och Oreopoulos, P. (2004). "Does Education Improve Citizenship? Evidence from the United States and the United Kingdom." *Journal of Public Economics* 88: 1667–95.
- Nie, N.H., Junn, J., och Stehlik-Barry, K. (1996). "Education and democratic citizenship in America." Chicago: University of Chicago Press.
- Norris, P. (1997). *Passages to Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Persson, M. (2013). *Does Education Cause Participation in Politics?* Gothenburg: Department of political science, University of Gothenburg.
- Sondheimer, R.M., och Green, D.P. (2010). "Using Experiments to Estimate the Effects of Education on Voter Turnout." *American Journal of Political Science* 54: 174–89.
- Öckert, B. (2012). "On the margin of success? Effects of expanding higher education for marginal students." *Nordic Economic Policy Review* 1: 111–157.

IFAU:s publikationsserier – senast utgivna

Rapporter

- 2016:1** Engdahl Mattias och Anders Forslund ”En förlorad generation? Om ungas etablering på arbetsmarknaden”
- 2016:2** Bastani Spencer, Ylva Moberg och Håkan Selin ”Hur känslig är gifta kvinnors sysselsättning för förändring i skatte- och bidragssystemet?”
- 2016:3** Lundin Martin, Oskar Nordström Skans och Pär Zetterberg ”Kåren och karrären: studentpolitiken som språngbräda”
- 2016:4** Brommesson Douglas, Gissur Erlingsson, Johan Karlsson Schaffer, Jörgen Ödalen och Mattias Fogelgren ”Att möta den högre utbildningens utmaningar”
- 2016:5** Egebark Johan ”Effekter av skatter på ungas egenföretagande”
- 2016:6** Mannelqvist Ruth, Berndt Karlsson och Bengt Järholm ”Arbete och arbetsmarknad i sjukförsäkringen”
- 2016:7** Rosenqvist Olof ”Rösträtt och ungdomars kunskap om politik”
- 2016:8** Lindgren Karl-Oskar, Sven Oskarsson och Mikael Persson ”Leder bättre tillgång till utbildning till ökat politiskt deltagande?”

Working papers

- 2016:1** Bastani Spencer, Ylva Moberg och Håkan Selin “Estimating participation responses using transfer program reform”
- 2016:2** Lundin Martin, Oskar Nordström Skans och Pär Zetterberg “Leadership experiences, labor market entry, and early career trajectories”
- 2016:3** van den Berg Gerard J., Lena Janys, Enno Mammen och Jens P. Nielsen ”A general semiparametric approach to inference with marker-dependent hazard rate models”
- 2016:4** Egebark Johan “Effects of taxes on youth self-employment and income”
- 2016:5** Holmlund Helena “Education and equality of opportunity: what have we learned from educational reforms?”
- 2016:6** Rosenqvist Olof “Rising to the occasion? Youth political knowledge and the voting age”
- 2016:7** Lindgren Karl-Oskar, Sven Oskarsson och Mikael Persson “How does access to education influence political candidacy? Lessons from school openings in Sweden”

Dissertation series

- 2015:1** Egebark Johan “Taxes, nudges and conformity. Essays in labor and behavioral economics”
- 2015:2** Blind Ina “Essays on urban economics”